

2 • Indholdssubstans og indholdsstruktur kognitivt og psykologisk set

af Elisabeth Engberg-Pedersen

2.1. Indholdsstruktur og indholdssubstans

Et vigtigt element i Dansk Funktionel Grammatiks sprogforståelse er at der er forskel på indholdssubstans og indholdsstruktur. Indholdsstrukturen er den sprogspecifikke, i betydningen enkeltsproglige, strukturering af indholdet som fremkommer i kraft af tegn-funktionen, dvs. samspillet mellem udtryk og indhold i det enkelte sprog. Det er tegn-funktionen der former eller strukturerer indholdssubstansen så at den – eller dele af den – bliver til indholdsstrukturen i det enkelte sprog.

Men hvad er så indholdssubstansen? Det er i hvert fald det man må holde konstant for at kunne sammenligne forskellige sprog ud fra indholdssiden (jf. sidste afsnit i kap. 5). Tidlige typologiske klassifikationer byggede først og fremmest på udtryksiden. Sprogene blev klassificeret efter deres morfologiske opbygning, dvs. antallet af morfemer i det enkelte ord (med isolerende og polysyntetiske sprog som de to ekstremer) og graden af udtryksmæssig adskillelse af morfemerne (med agglutination og *fusion* som de to ekstremer) (Comrie 1989). Eller de blev klassificeret efter rækkefølgen af leddene i sætningen (Greenberg 1963), især rækkefølgen af de vigtigste sætningssyntaktiske elementer, S, O og V, eller af kerne og modifikator i nominalsyntaxmerne). Et eksempel på en nyere indholds-baseret klassifikation er Talmys (1985, 1991) opdeling af sprog i *verb-framed* og *satellite-framed* sprog – V- og S-sprog – afhængig af om elementet PATH, dvs. bevægelsens bane i beskrivelser af bevægelsesbegivenheder, udtrykkes i verbalroden (som i det franske *sortir (de la maison) 'gå ud (af huset)'*) eller i en satellit til verbet (som i det danske *gå ind i (huset)*, hvor satellitten er retningsadverbialet *ind* og præpositionsforbindelsen *i huset*). Forstået sådan bliver indholdssubstansen en abstraktion, det fælles der kan abstraheres fra alle sprog. Det er sprogspecifikt indhold i den forstand at det er indhold der er specifikt for sproglig kommunikation uanset hvilket sprog der tales. Indholdssubstansen er det potentielt kommunikerbare indhold som ethvert sprog former "i sit billede."

I de nævnte indholds-baserede sprogklassifikationer (Greenberg, Talmy) lægges vægten på hvordan de enkelte sprog udtrykker det givne indhold, hvordan det altså fordeles på udtryksstørrelserne, og ikke på om det strukturerede indhold er ens i de forskellige sprog. Vægten ligger altså i disse klassifikationer stadig på udtryksiden. Men en meget vigtig grund til at tale om indholdsstruktur er det forhold at sprog er forskellige ikke bare med hensyn til udtrykket (det fonetiske, leddenes rækkefølge, fordelingen af indhold på leksikalske størrelser), men også med hensyn til hvilket indhold der kodes, og hvordan indholdselementerne relateres til hinanden. Her adskiller funktionel grammatik sig klart fra Greenbergs, Talmys og især det formelle paradigmes tro på en stort set universel indholdsside:

'Language has means for making reference to the objects, relations, properties, and events that populate our everyday world. It is possible to suppose that these linguistic categories and structures are more-or-less straightforward mappings from a preexisting conceptual space, programmed into our biological nature: humans invent words that label their concepts.' (Li & Gleitman 2002:266)

Li og Gleitman taler om *language*, ikke *languages*, og om en førsproglig begrebsverden som skyldes menneskets biologiske natur. Det enkelte sprogs indholdsstruktur findes ikke idet der ikke er forskel på indholdssiden i de forskellige sprog, eller rettere: Indholdssiden er slet ikke en del af sproget, men en førsproglig begrebsverden.

I den funktionelle lingvistik har hvert sprog som sagt sin indholdsstruktur, men man kan spørge om de forskellige indholdsstrukturer former den samme indholdssubstans svarende til Li og Gleitmans universelle førsproglige repræsentation af tilstande og begivenheder, altså en repræsentation upåvirket af det enkelte sprog. Basale farvetermer er et område der er blevet diskuteret meget i forbindelse med påstande om universelle kognitive repræsentationer (se bl.a. Levinson 2003). Sammenhængen mellem antallet af basale farvetermer i et sprog og deres ekstension (hvor stor en del af farvespektret de dækker) afspejler den menneskelige synssans' neurofysiologi (Berlin & Kay 1969). Men det er tvivlsomt om mere komplekse områder end farvetermerne kan relateres lige så entydigt til neurofysiologi eller sansesystemet. Og der findes indholdsstrukturelle elementer som først opstår når der foregår en eller anden form for kommunikation, og til dem må der også svare en indholdssubstans. De skal jo være strukturering af noget. Tydeligst gælder det de deiktiske størrelser. 1. og 2. person kan udelukkende defineres i forhold til en kommunikationsudveksling, om end naturligvis med et kognitivt korrelat. Bestemthed eller bekendthed er også en kategori der er svær at forestille sig uden i forbindelse med kommunikation. Det samme gælder det demonstrative element i demonstrativer. Harder (1992) definerer bestemthed som en instruks til modtageren om enten i konteksten at søge en relevant referent der opfylder de nærmere betingelser angivet i nominalet (fx *vinduet*), eller at oprette en referentinstans der opfylder disse betingelser (fx *et vindue*). Igen kan man sige at instruks-elementet må have en eller anden kognitiv repræsentation i afsender og modtager, men repræsentationen er kun relevant når der er en kommunikationssituation.

Ét bud på hvad indholdssubstans er, er altså at det er typologernes abstraktion som er nødvendiggjort af behovet for at holde noget konstant ved sprogsammenligning. I det omfang man mener at denne størrelse har en realitet, er det som en kollektiv størrelse der forudsættes af den specifikke indholdsstruktur i det enkelte sprog. Et andet bud er at indholdssubstansen er en ikke- eller førsproglig konceptualisering af det indhold der struktureres af det enkelte sprog i kommunikationssituationer, dvs. en individuel kognitiv repræsentation som transformeres til den specifikke indholdsstruktur i en given ytring. I et forsøg på at få et indblik i begge dele, den kollektive abstraktion og den individuelle repræsentation, har en del nyere forskning fokuseret på variationer i beskrivelsen af en og samme begivenhed i samme sprog sat i forhold til variationer i beskrivelsen af samme begivenhed i et andet sprog, dvs. gennem sammenligning af såkaldte paralleltekster.

I det følgende vil jeg først introducere forskningen i paralleltekster og begrebet *thinking for speaking*. Dernæst vil jeg præsentere en analyse af tilegnelse af forskellen på

dansk aktiv og passiv som udtryk for forskelligt perspektiv på en begivenhed. I analysen vil jeg diskutere problemerne med empirisk at afgrænse forholdet mellem indholdssubstans og indholdsstruktur. Jeg vil videre se på hvilken rolle frekvens kan tænkes at spille som en medierende faktor mellem forståelsen af indholdssubstans som en individuel, kognitiv størrelse og indholdssubstans som den kollektive abstraktion der forudsættes af indholdsstrukturen i den systemorienterede opfattelse af indholdsstruktur.

2.2. Parallelttekster og *thinking for speaking*

På grundlag af empiriske undersøgelser af tilegnelse af typologisk forskellige sprog og af parallelttekster (genfortællinger af billedbogen *Frog, Where Are You?* (Mayer 1969)) produceret af børn og voksne på typologisk forskellige sprog har Slobin udviklet en teori om *thinking for speaking* (bl.a. 1991, 1996):

'The language or languages that we learn in childhood are not neutral coding systems of an objective reality. Rather, each one is a subjective orientation to the world of human experience, and this orientation *affects the ways in which we think while we are speaking.*' (Slobin 1991:23 – forfatterens fremhævelse)

Slobin anlægger altså en typologisk synsvinkel og er yderligere opmærksom på at mens nogle sproglige indholdskategorier som fx flertal svarende til numerus og manipulation svarende til instrumentalis er 'notions that are obvious to the senses' (1991:23), så gælder det ikke alle indholdskategorier. Nogle kan kun tænkes i forbindelse med kommunikation. Om dem gælder det at:

'*they cannot be experienced directly in our perceptual, sensorimotor, and practical dealings with the world.* ... there is nothing in everyday sensorimotor interactions with the world that changes when you describe an event as "She *went* to work" or "She *has gone* to work," or when you refer to the same object in successive utterances as "*a* car" and "*the* car." Distinctions of aspect, definiteness, voice and the like, are *par excellence*, distinctions that can only be learned through language, and have no other use except to be expressed in language.' (Slobin 1991:23 – forfatterens fremhævelse)¹

Slobin bestemmer *thinking for speaking* som 'a special form of thought that is mobilized for communication' (Slobin 1996:76):

'"Thinking for speaking" involves picking those characteristics of objects and events that (a) fit some conceptualization of the event, and (b) are readily encodable in the language. **I propose that, in acquiring a native language, the child learns particular ways of thinking for speaking.**' (Slobin 1996:76 – forfatterens fremhævelse)

I en note til 'readily encodable' forklares det at der tænkes på 'closed-class grammatical morphemes' (Slobin 1996:92). I en senere artikel har Slobin (2001) imidlertid på grundlag af typologiske sammenligninger og grammatikaliseringsteori gjort op med forestillingen om et

skarpt skel mellem åbne og lukkede paradigmer. I grammatikaliseringsteori beskrives eksempler på at leksemer i åbne paradigmer gradvist har ændret sig til grammatiske morfemer i lukkede paradigmer, og netop fordi der er tale om en gradvis overgang, kan forskellen på åbne og lukkede paradigmer ikke være absolut. Slobin har også arbejdet meget med sammenligning af tekster på engelsk og spansk med særligt henblik på bevægelsesverber, som ikke udgør en lukket klasse, men dog en undergruppe under verber. Man må således antage at han ikke længere vil begrænse teorien om *thinking for speaking* til grammatiske morfemer i snæver forstand.

Definitionen på *thinking for speaking* kan i første omgang synes selvfølgelig. Når man skal beskrive en genstand eller en begivenhed, må man nødvendigvis gøre det på en måde som kan lade sig gøre i ens sprog. Det interessante er derfor teoriens videreudvikling i begrebet retorisk stil. I dette begreb indgår frekvens. Slobin (1996) sammenligner beskrivelserne af et af billederne i frøhistorierne på tysk, hebraisk, engelsk og spansk. På billedet ser man hovedpersonen, en dreng, ligge ved foden af det træ som han på billedet inden sad oppe i. Samtidig løber hans hund forbi med en sværm af bier efter sig.

Slobins fokus er på tempus- og aspektformerne i de to verber der betegner 'falde' (om drengen) og 'løbe' (om hunden); nærmere bestemt undersøger han om fortællerne bruger samme eller forskellig tempus- og aspektform ved de to verber. De tyske og hebraiske fortællere ligner hinanden ved at 71 % af de tysk-sprogede og 78 % af de hebraisk-sprogede fortællere bruger samme tempus- og aspektform, mens 27 % af de engelsksprogede og 21 % af de spansksprogede fortællere bruger samme form. Og Slobin fortsætter:

'Consider these figures in the light of thinking for speaking. If the figures for Hebrew and German were uniformly 100 %, and for English and Spanish 0 %, we could only conclude that speakers strictly adhere to formal contrasts provided by their language, and it would not be possible to separate thinking from speaking.'
(Slobin 1996:80)

Valgfrihed må nødvendigvis ses inden for en given kontekst. Hvis jeg vælger at sige ordet *bil* på dansk, må jeg nødvendigvis bruge en uaspireret ikke-nasal bilabial klusil først. Ellers risikerer jeg at ramme et andet ord, *pil*, *mil* eller *fil*. Hvis jeg vælger at bruge et modalverb, skal det følges af en infinitiv uden *at*: *jeg skal skrive*, men hvis jeg vælger at bruge et verbum der betegner indgang i en aktivitet, skal jeg bruge infinitiv med *at*: *jeg begynder at skrive*. Hvis jeg vælger at bruge et finit verbum på dansk, skal det stå enten i præsens eller præteritum. Her er der altså tale om obligatoriske regler. Men jeg kunne jo vælge at sige *køretøj* i stedet for *bil*, eller *bliver nødt til* i stedet for *skal*.

Frøhistorien og i særdeleshed de enkelte billeder eller begivenheder i historien udgør konteksten for de valg Slobin analyserer, og inden for disse kontekster er der en del valgfrihed. Alligevel finder Slobin altså at fortællerne træffer bestemte valg med mere end tilfældig sandsynlighed, og at de valg de træffer, kan forklares eller belyses ud fra de grammatiske kategorier i deres sprog, eller altså ud fra indholdsstrukturen i de pågældende sprog. På grund af den engelske progressiv kan man skelne den punktuelle handling, drengens fald fra træet, i simpel fortid (*fell out*) fra den imperfektive handling, biernes jagt

på hunden, i progressiv (*was being chased*). På spansk skelnes der ved hjælp af perfektiv (*cayó*) og imperfektiv (*perseguían*). Hebraisk har ingen aspektforskel, og tysk har ganske vist en forskel på præteritum og perfektum, men ingen progressiv eller imperfektum. Det er altså ikke så overraskende at de fleste hebraiske og tyske fortællere bruger samme tempus- og aspektform ved de to verber når de nu engang ikke har forskellen på perfektiv og imperfektiv, eller at de spanske og engelske fortællere bruger to forskellige former. Det er mere overraskende at nogle af fortællerne går imod forventningerne og forsøger at skabe en forskel deres sprog ikke lægger op til (hebraisk og tysk), eller ignorerer en forskel deres sprog lægger op til (engelsk og spansk). Fx bruger nogle – men altså et mindretal – af de hebraisktalende fortid ved det verbum der betyder 'falde' og præsens ved det verbum der betyder 'løbe'. Blandt især de tyske førskolebørn er der nogle der bruger perfektum om drengens fald (*ist vom Baum runtergefallen*) og præsens om hunden (*läuft*), hvorved de opnår en form for imperfektivitet. Omvendt vælger ca. 1/4 af de spanske og engelske fortællere ikke at lave forskel på de to begivenheder trods det at deres sprog giver dem mulighed for det. Slobin konkluderer:

'Speakers of all ages, across languages, certainly know, in some non-linguistic sense, that the boy's falling is punctual and completed with regard to the simultaneous, ongoing chasing and running of bees and dog. Yet they generally do not seem to be inclined to express any more of this knowledge linguistically than fits the available distinctions in the language.' (Slobin 1996:82)

Thinking for speaking bliver altså tydeligt i tendenser eller frekvenser. I det øjeblik sprogbrugere formulerer sig om en bestemt begivenhed, er de tilbøjelige til at fremhæve bestemte træk ved begivenheden og ignorere andre, og tendenserne er bestemt af hvad der er 'readily encodable' i deres sprog.²

Levinson (2003), som også er stærkt involveret i analyse af paralleltekster³ på typologisk meget forskellige sprog, peger på nødvendigheden af at skelne mellem 'conceptual representation' og 'semantic' eller 'linguistic representation':

'...semantic representations have to be decoupled from conceptual representations to allow for various properties of linguistic meaning like deixis, anaphora, very limited lexica, linearization, and so on, which are clearly not properties of conceptual representations.' (2003:34)

Men han mener også at der er psykolingvistiske grunde til at antage at der findes

'at least one level of conceptual representation that is closely aligned to a semantic level; otherwise we couldn't transform the one into the other with the facility we have, as shown by the speed of language encoding and comprehension.' (2003:34)

Levinsons semantiske repræsentation må forstås som den funktionelle lingvistikks enkeltsproglige indholdsstruktur. Den konceptuelle repræsentation der tænkes at være tæt på den semantiske repræsentation, må have enkeltsproglige træk for at kunne understøtte

processeringen af indholdsstrukturelt set meget forskellige sprog. Levinson spørger selv videre:

"'Is the conceptual representation system closest to semantic representation universal in character?' The answer to that question is—perhaps surprisingly—almost certainly no.' (2003:35)

Dette niveau svarer altså ikke til indholdssubstansen forstået som den fællessproglige abstraktion der kan bruges ved sprogsammenligning eller til en måske universel kognitiv repræsentation, men til en kognitiv repræsentation af begivenheder der ligger tæt på de udtryksmuligheder som det enkelte sprog tilbyder, dvs. igen *thinking for speaking*, om end Levinson ikke, som Slobin, beskriver dette niveau som kun relevant i en situation hvor indholdet skal kommunikeres.

2.3. *Thinking for speaking* i historierne om jægeren og koen

I projektet Børn, sprog og kognition⁴ har vi indsamlet data fra børn og voksne på en række sprog ved hjælp af forskellige billedstimuli. Her vil jeg koncentrere mig om en del af de danske data fra børnehavebørn, børn i 1. klasse og voksne. Antallet af deltagere i undersøgelsen fremgår af skema 1. Ca. halvdelen af deltagerne så en historie på 5 billeder hvor synsvinklen er hos en jæger der på sidste billede skyder en ko. Den anden halvdel så en historie på 4 billeder hvor synsvinklen er hos en ko der på sidste billede bliver skudt af en jæger.

Antal deltagere	Jægerhistorien	Kohistorien
Børnehavebørn	18 (3;1-6;11)	15 (3;9-6;0)
Børn i 1. klasse	7	8
Voksne	9	7

Skema 1. Antal fortællere af jægerhistorier og kohistorier.

Det første oplagte spørgsmål er naturligvis hvordan fordelingen er på aktiv- og passivsætninger i beskrivelsen af det sidste billede i hver historie, dér hvor jægeren skyder koen. Det ses i skema 2.

Fordeling på aktiv- og passiv-sætninger	børnehavebørn		børn i 1. klasse		voksne	
	aktiv	passiv	aktiv	passiv	aktiv	passiv
jægeren	88% (15) ⁵	12% (2)	100% (7)		100% (9)	
koen	46% (6)	54% (7)	75% (6)	25% (2) ⁶	43% (3)	57% (4)

Skema 2. Antal fortællere der bruger aktiv henholdsvis passiv i skudepisoden i de to fortællinger.

Nogle tal i skema 2 springer i øjnene. Børn i 1. klasse og voksne bruger udelukkende aktiv i jægerhistorien, mens to børnehavebørn bruger en passivsætning:

- (1a) *5;9,9FBda2: (%bladrer til side fire) så kom der en 'lille~ ko som der 'lunte~ af sted
 *5;9,9FBda2: (%bladrer til sidste side) og så blev 'den skydt
- (1b) *4;5,1FBda: (%kommenterer side fire) så er der en ko
 *4;5,1FBda: (%kommenterer sidste side) og 'den £ bliver sky(dt) £ og 'den skyder han

Det interessante ved eksemplerne er at de to børn introducerer koen i sætningen før passivsætningen. Begge børn fortsætter med en passivsætning, men 4;5,1FBda korrigerer sig selv og laver så en aktivsætning i (1b). Det vender jeg tilbage til.

I kohistorierne er der en del spredning mellem aktiv- og passivsætninger, men godt halvdelen af børnehavebørnene og halvdelen af de voksne bruger en passivsætning, mens 3/4 af børnene i 1. klasse foretrækker en aktivsætning. For at forstå den fordeling skal man kigge på om den anden aktør i den afsluttende skudepisode introduceres i sætningen umiddelbart forud for den sætning hvor skudepisoden beskrives. Introduktionerne sker på en af følgende måder: ved en *der*-konstruktion med et præsentationsverbum (*komme, gå, være*) eller som objekt for et perceptionsverbum (*se, få øje på*) eller for *finde* og i reglen i ubestemt form (*en ko, en mand/jæger*). Her er nogle typiske eksempler:

Introduktion af koen i jægerhistorier:

- (2a) *4;1,19MBda: (% IN1 bladrer til side 4) og så kommer der en ko og så skyder han den.
- (2b) *7;7,19F1da: (%bladrer til side fire) så ser han en £ en ko £ vandre forbi
 *7;7,19F1da: og så £ kan han £ og så~ så prøver han at skyde 'den
 *7;7,19F1da: (%bladrer til sidste side) og det går så
- (2c) *AdFda10: (% bladrer til side 4) og så kommer der en ko ganske fredeligt.

*AdFda10: (% bladrer til side 5) og så skyder han koen og det synes jeg ærligt talt er lidt underligt (% griner).

Introduktion af jægeren i kohistorier:

- (3a) *4;8,19MBda1: (%bladrer til sidste side) så er der en jæger £ så den ’dør (%peger på koen)
*4;8,19MBda1: så er der en jæger der skyder så den ’dør
- (3b) *7;11,9F1da: (%bladrer til sidste side) så kommer der en mand og skyder den
- (3c) *AdMda15: (% bladrer til side 4) og så kommer vi til det sidste billede og det skulle vi ikke have haft med for der står £2 bag et træ en grum grum jægersmand og plaffer koen.

Introduktion af aktør i sætningen før	børnehavebørn		børn i 1. klasse		voksne	
	aktiv	passiv	aktiv	passiv	aktiv	passiv
jægerhistorien: introduktion af koen	83% (10)	17% (2)	100% (6)		100% (5)	
kohistorien: introduktion af jægeren	100% (6)		100% (6)		100% (3)	

Skema 3. Antal fortællere der introducerer koen i jægerhistorien og jægeren i kohistorien. sammenholdt med deres beskrivelse af skudepisoden i den følgende sætning ved hjælp af en aktiv- eller en passivsætning.

Skema 3 viser at i alle tilfælde hvor fortælleren introducerer jægeren i kohistorierne forud for den sætning hvor skudepisoden beskrives, bruges aktiv. Selv børnehavebørn og voksne, der ellers var tilbøjelige til at bruge en passivform til at beskrive skudepisoden i kohistorierne, bruger aktiv når de introducerer jægeren umiddelbart før. Ingen af de fortællere der bruger en passivsætning i kohistorien, introducerer jægeren først. Syv af børnehavebørnene bruger en passivsætning om skudepisoden i kohistorien (skema 2), og af dem nævner kun en jægeren, nemlig i en af-konstruktion (4b):

- (4a) *4;8,19MBda2: (%IN1 bladrer til side tre) og så kom den over til et træ (%IN1 samtykker)
*4;8,19MBda2: (%IN1 bladrer til sidste side) så blev den ’skudt
- (4b) *4;10,20FBda: så gik den ind i skoven.

*IN1: ja (% bladrer til side 4).

*4;10,20FBda: og blev skudt af en jæger.

Blandt de voksne nævner 3 ud af 4 der bruger en passivsætning om skudepisoden i kohistorien, jægeren i en *af*-konstruktion:

(4c) *AdFda1: (% bladrer til side 4) øh og så bliver den skudt af en jæger så den døde alligevel.

De 6 børn i 1. klasse der bruger en aktivsætning om skudepisoden i kohistorien, introducerer alle jægeren først.

Det gælder altså om brugen af aktiv- og passivsætninger i kohistorien (patientperspektiv) at:

- alle fortællere der introducerer jægeren i kohistorien, bruger en aktivsætning i skudepisoden,
- 6 ud af 8 børn i 1. klasse introducerer jægeren i kohistorien og bruger så en aktivsætning,
- 1 ud af 6 børnehalebørn der bruger en passivsætning om skudepisoden i kohistorien, nævner jægeren i en *af*-konstruktion,
- 3 ud af 4 voksne der bruger en passivsætning om skudepisoden i kohistorien, nævner jægeren i en *af*-konstruktion.

For en historie med patientens perspektiv ser udviklingslinjen altså ud til at være således i beskrivelsen af den episode hvor patienten lider overlast:

1. Børnehalebørn introducerer agenten inden og bruger en aktiv sætning, eller de bruger en passivsætning, og det ser så ud til at de er tilbøjelige til slet ikke at nævne agenten.
2. Børn i 1. klasse introducerer agenten og bruger derpå en aktivsætning.
3. Voksne introducerer agenten og bruger derpå en aktiv sætning, eller de bruger en passivsætning og nævner agenten i en *af*-konstruktion.

Denne skitse over udviklingslinjen viser at den tilsyneladende lighed mellem børnehalebørnene og de voksne med hensyn til brug af passivsætninger i kohistorien som fremgår af skema 2, netop kun er tilsyneladende. De voksne får i højere grad end børnehalebørnene nævnt agenten også i passivsætningerne. Børnene i 1. klasse er mere omhyggelige end børnehalebørnene med at introducere jægeren, men selve denne introduktion trækker så at sige en aktivsætning med sig.

I jægerhistorien, hvor perspektivet er hos agenten i skudepisoden, betyder det ikke noget for børnene i 1. klasse og de voksne om de introducerer patienten lige inden beskrivelsen af skudepisoden: De bruger under alle omstændigheder en aktivsætning.

Hvis vi skal tolke disse data inden for teorien om *thinking for speaking*, skal vi se på kodningen af agentperspektiv, patientperspektiv og kendt og ny referent i dansk. Agent-

og patientperspektiv kan kodes ved forskellen på aktiv og passiv, og i sætninger med patientperspektiv kan agenten inkluderes i en adjunkt med *af*, dvs. et optionelt element. Kendt og ny referent kodes ved bekendthedsbøjning. Dertil kommer præsentativsætninger med subjektet i sætningens sidste del, hvilket er den ene af de to strategier til introduktion af nye referenter i danske fortællinger som Jansen (1999) har fundet i frøhistorier. Den anden, som især bruges ved inanimate referenter i Jansens frøhistorier (i jægerhistorierne snarere om den ikke-agentive referent *koen*), er som objekt for et perceptionsverbum eller for et verbum som *mode*. Jansen sammenligner introduktionen af nye referenter i frøhistorier på dansk og russisk og tolker forskellen ind i Durst-Andersens teori om sproglige supertyper med dansk som et modtagerbaseret sprog. Orienteringen mod modtageren viser sig bl.a. i kodningen af forskellen på kendt og ny information gennem bekendthedsbøjningen og præsentativkonstruktionerne til introduktion af nye referenter. Forskellen på aktiv- og passivsætninger bruges til at gengive det styrende perspektiv i den samlede fortælling: Perspektivet i beskrivelsen af skudepisoden bestemmes af hvem hele historien handler om. Men især hos de yngre børn, som har svært ved at overskue et længere forløb, får behovet for at introducere nye referenter indflydelse på kodningen af perspektivet: Hvis der introduceres en ny referent umiddelbart før den afgørende sætning, kan denne referent overtage perspektivet i den afgørende sætning.

To af børnehavebørnene introducerer som nævnt *koen* i jægerhistorien og fortsætter så med dens perspektiv i en passivsætning på trods af at hele historien har jægerens perspektiv. De to eksempler ses i (1a) og (1b). I overensstemmelse med børnehavebørnenes passivsætninger i kohistorierne, hvor de udelader omtale af jægeren, omtaler ingen af de to jægeren i passivsætningerne i (1a) og (1b), men det ene barn korrigerer sig selv og beskriver skudepisoden ved hjælp af en aktivsætning med eksplicit agent. Eksemplerne kan tolkes sådan at børnehavebørnene er mere tilbøjelige til at lade deres valg af aktiv eller passiv styre af det lokale perspektiv fra den umiddelbart forudgående sætning end af hele historiens perspektiv. Man kan spørge hvordan et sådant resultat skal tolkes: Tror børnene at forskellen på aktiv og passiv koder et lokalt perspektiv (i lighed med fx forskellen på kodningen af samme og forskelligt subjekt i konsekutive sætninger i nogle sprog), eller magter de simpelthen endnu ikke at overskue hele historien og fastholde dens perspektiv (jf. også Berman & Slobin 1994 om de forskellige aldersgruppers inddragelse af de enkelte elementer i frøhistorien)?

I analysen af jæger- og kohistorierne sammenlignes ikke historier på forskellige sprog, men historier på samme sprog fortalt af forskellige aldersgrupper, og der bruges de samme indholdskategorier på alle historierne: agent, patient, kendt og ny referent. Disse kategorier er hentet fra voksensprogets indholdsstruktur; de er kodet i dansk, men ikke på samme måde i de tre aldersgruppers sprog. Man kan her sige at for (nogle af) de mindste børn koder passiv noget andet end for de voksne, nemlig dels muligvis et lokalt, snarere end et globalt perspektiv, dels en begivenhed uden involvering af en agent (passiv uden en adjunkt der udtrykker agenten). Men det er som nævnt vanskeligt at adskille kodning fra generelle kognitive problemer med at overskue historien.

Slobin understreger som nævnt i forbindelse med teorien om *thinking for speaking* at det interessante er tendenser, ikke absolutte tal. Det sidste ville blot vise at 'speakers strictly adhere to the formal contrasts provided by their language' (1996:80). I de data jeg

har fremlagt ovenfor, er der absolutte tal som bliver interessante ved deres kontrast til tendenser i andre aldersgrupper. Ingen af børnene i 1. klasse eller de voksne bruger passivsætninger i beskrivelsen af skudepisoden i jægerhistorien, selv ikke når de introducerer koen i sætningen umiddelbart forinden. Dette absolutte tal (100 % i skema 2) kan kun forstås inden for den større kontekst der hedder et længere forløb med enten agents eller patientens perspektiv. Det kan ikke forstås inden for helsætningsgrænsen. Men det virker ikke umuligt at forestille sig en passivsætning selv i jægerhistorien:

(5) Så kom der en ko og den blev skudt af vor jægersmand.

Endnu et absolut tal er de 100 % aktivsætninger i beskrivelsen af skudepisoden i de udgaver af kohistorien hvor fortælleren introducerer jægeren i den umiddelbart forudgående sætning. Selv om disse historier har patientens, koens, perspektiv, beskrives den fatale begivenhed ved en aktivsætning hvis agenten introduceres umiddelbart forinden. Et modeksempel ville være:

(6) Så stod der en jæger og så blev den skudt.

Det er umiddelbart svært at forestille sig at sætninger som dem i (5) og (6) er umulige, men de er i hvert fald sjældne at dømme efter de data vi har indtil nu.

Analysen af børns og voksnes jæger- og kohistorier viser at det er muligt at påvise en udvikling i form af sandsynligheder for bestemte konstruktioner hvis kontekst er ender større end den enkelte sætning. Der er ikke tale om obligatorisk kodning eftersom sprogbrugerne har alternative valg, men der er tale om så stærke tendenser at vi kan vise hvordan børn som gruppe bevæger sig mod en voksen norm (et enkelt børnehavebarn bruger faktisk en passivsætning med *af en jæger* i kohistorien).

I analysen har jeg sat kodningen af perspektiv gennem aktiv- og passivsætninger i relation til kodningen af kendt og ny referent i dansk. Perspektiv forstået som forskellen på den aktives og den passives oplevelse af en og samme begivenhed må antages at have en ikke-sproglig kognitiv repræsentation: Vi har oplevet både at være den aktive, udfarende part i en handling og at være den modtagende part, den handlingen går ud over. Men i den sproglige kodning skal dette perspektiv altså dels overføres på et andet individ som man fortæller om (koen eller jægeren), dels skal det relateres til en kategori hvis kognitive status vanskeligt kan tænkes uden en kommunikationssituation, nemlig en instruks til modtageren af meddelelsen om at oprette en ny referentinstans. Desuden skal der skelnes mellem et lokalt perspektiv (fra sætning til sætning) og et mere globalt perspektiv, og endelig skal agentperspektivet og patientperspektivet vægtes forskelligt: Alle børn i 1. klasse og voksne fortællere der introducerer den anden aktør (jægeren i kohistorien og koen i jægerhistorien) umiddelbart før beskrivelsen af den fatale begivenhed, fortsætter med en aktiv sætning uanset om historien har agent- eller patientperspektiv. Introduktion af en patient i en historie med (jægerens) agentperspektiv forstyrrer altså ikke agentperspektivet, men introduktion af en agent i en historie med (koens) patientperspektiv, fremkalder agentperspektiv i beskrivelsen af skuddet. Dvs. når det drejer sig om agenten, styrer det lokale perspektiv fra sætning til sætning.⁷

Ud fra en kognitiv og psykolingvistisk synsvinkel må vi således antage at der sker en blanding af førsproglige oplevelseskategorier med kategorier som primært er relevante med henblik på kommunikation, og at denne blanding samtidig påvirkes af hvilke kategorier der indgår i det enkelte sprogs indholdsstruktur, dvs. hvilke kategorier der kodes. Modsætningen mellem at være den udfarende og den modtagende eller lidende part i en handling er kun relevant når sproget har en udtrykskategori svarende til forskellen på aktiv- over for passivsætninger, og valget af verbum til at beskrive handlingen bestemmes af den indholdsstruktur som inventaret af mulige verber byder på: *Skød, dræbte* eller *myrdede* jægeren koen? De sproglige valg der skal træffes, tvinger altså hele tiden en struktur ned over den kognitive repræsentation af begivenheden.

Det er således næppe muligt at forestille sig at der kognitivt og psykolingvistisk set er tale om en entydig og klar grænseflade mellem indholdssustans og indholdsstruktur i det enkelte sprog (jf. også Levinsons tale om flere niveauer af konceptuel repræsentation). Nye empiriske undersøgelser tyder desuden på at den kognitive repræsentation af begivenheder påvirkes af den sprogspecifikke strukturering i ens modersmål selv når man ikke står i begreb med at tale om begivenhederne. I første omgang har Slobin påvist i en lang række undersøgelser (se fx oversigten i Slobin 2003) hvordan enkeltsprogspecifik strukturering af bevægelsesbegivenheder, V-sprog over for S-sprog (se indledningen til dette kapitel s. 39), har indflydelse på hvad man siger om sådanne begivenheder. Der er ikke tale om determinering idet det kun drejer sig om stærke tendenser inden for det enkelte sprog sammenlignet med stærke tendenser i andre sprog. Fx er talere af S-sprog langt mere tilbøjelige til at nævne mange GROUND-elementer (udgangspunkt, mål, landemærke) end talere af V-sprog fordi nogle satellitter, nemlig adpositionsforbindelser, så at sige trækker GROUND-elementer i form af styrelsen for adpositionen med sig. Og talere af S-sprog bruger mange flere bevægelsesverber der udtrykker bevægelsesmåden, end talere af V-sprog fordi verbet ikke – som i V-sprog – skal bruges til at udtrykke PATH, men kan udtrykke måden som i *Han styrtede* [MOVEMENT + MANNER] *ud af* [PATH] *døren* [GROUND]. Her holder Slobin sig stadig til *thinking for speaking*, dvs. den konceptuelle repræsentation som kan aflæses af det sprogbrugerne siger. Men i et par undersøgelser refereret i Slobin (under udgivelse) korreleres de typologiske forskelle med forskelle i ikke-sproglig adfærd.

I den ene undersøgelse så en gruppe amerikanere (S-sprog) og en gruppe koreanere (V-sprog) en serie videoklip med en person der lavede forskellige aktiviteter, herunder bevægede sig på forskellige måder ad en rute. Bagefter blev de stillet spørgsmål om begivenhederne, og det viste sig at de var lige gode til at genkalde sig bevægelsesretningen og detaljer som var irrelevante for bevægelse som fx hvad personen bar på. Men amerikanerne var signifikant bedre til at huske detaljer ved bevægelsesmåden som hvor meget personens arme svingede, og hvor hurtigt vedkommende bevægede sig, dvs. træk som ikke nødvendigvis blev kodet i noget engelsk verbum, men som havde med bevægelsesmåde at gøre, og som derfor var generelt relevant for valg af engelske bevægelsesverber. I en anden undersøgelse blev engelsk- og spansktalende deltagere trænet i at kategorisere fantasivæsner som de så på tegnefilm. Væsnerne havde ikke nogen standardbetegnelse, og de bevægede sig på måder der heller ikke havde standardbetegnelser, fx et seksbenet væsen der bevægede sig på skrå og så skiftede kurs mens det skiftevis

vrikkede med forbenene og bagbenene. Deltagerne fik at vide at væsnerne kunne kategoriseres i fire grupper, og de skulle så finde ud af hvordan grupperingen var, ved for hver film at trykke på en af fire knapper. For hvert gæt fik de at vide om de havde svaret rigtigt eller forkert. Begge grupper lærte lige hurtigt at kategorisere fantasivæsnerne når kriteriet var PATH-type, men talerne af S-sproget engelsk var signifikant bedre til at lære at kategorisere væsnerne på grundlag af MANNER end talerne af V-sproget spansk, selv om ingen af de måder væsnerne bevægede sig på, kunne beskrives ved noget standardverbum på engelsk. Disse undersøgelser peger altså på en tendens til at sprogbrugerens kognitive repræsentation af i hvert fald bevægelsesbegivenheder influeres af den specifikke strukturering af sådanne begivenheder i deres modersmål uanset om sprogbrugerne står over for at skulle tale om begivenhederne eller ej. Slobin (2003) kalder dette *thinking for potential speaking*.

Både Slobin og Levinson holder noget konstant ved sammenligningerne mellem forskellige sprog og mellem teksterne fra forskellige sprog. Slobin har bl.a. fastholdt de forskellige elementer i en bevægelsesbegivenhed, MOVEMENT, PATH, GROUND og MANNER, og i de empiriske undersøgelser der er blevet bedrevet i tilknytning til Max Planck Institute for Psycholinguistics i Nijmegen med Levinson som deltager, har man bl.a. fastholdt de forskellige elementer i en genstands placering i rummet i sammenligningerne (Pederson et al. 1998). Analytisk er det altså en fælles indholdssubstans som gør det muligt at afsløre de forskellige, sprogspecifikke indholdsstruktureringer og deres indflydelse også på sprogbrugernes nonverbale adfærd. Samtidig bruger forskningen i paralleltekster frekvensforskelle til at pege på diskrepansen mellem det enkelte sprogs indholdsstruktur og den førsproglige indholdssubstans. Hvis alle historier på sprog A var helt ens og samtidig forskellige fra alle historier på sprog B, ville der være tale om indholdsstrukturens totale dominans over indholdssubstansen, eller rettere det ville være umuligt at skelne mellem de to i den individuelle sprogudøvelse. Det er det forhold at den enkelte sprogudøver kan afvige fra normen, som skaber frekvensforskelle, og som viser at der er forskel på indholdssubstans og indholdsstruktur også individuelt, at der er en kognitiv repræsentation tæt på, men ikke identisk med den semantiske repræsentation af en begivenhed.⁸

Hvordan skal man så tolke sådanne tendenser i en funktionel grammatik? Hvilken status har statistiske sandsynligheder psykolingvistisk, dvs. i forhold til den enkeltes kognitive repræsentation og den enkeltstående ytring eller fortælling? Og hvilken status har frekvenser i forhold til relationen mellem indholdsstruktur og indholdssubstans?

2.4. Frekvens i *usage-based* teorier

Det har længe været kendt at uregelmæssige bøjningsformer kun overlever hvis de er rimeligt frekvente. Også inden for det leksikalske område øges regelmæssighed (den diagrammatiske ikonicitet) med faldende *token*-frekvens. I takt med det dalende kendskab til landbrug og husdyrhold forsvinder ord som *orne* og erstattes af det mere gennemskuelige *han-gris*. For de formelle lingvister er regelmæssig form et argument for at aflede formerne ved regler og ikke at anføre dem i lister i leksikon. Nyere såkaldt *usage-based* kognitivt orienterede teorier mener imidlertid at der ikke er nogen modsætning mellem lister og regler (Langacker 2000:2); en form kan udmærket både afledes produktivt

og have en kognitiv repræsentation som fuldt færdig form. En form med passende høj *token*-frekvens lagres som denne form uanset om det grammatisk set er en stamme eller en bøjningsform. Den siges at være *entrenched* (Croft & Cruse 2004:292-293).

Entrenchment er et spørgsmål om grad, om end man vel må forestille sig at lagring som hel form forudsætter en vis bestemt hyppighed, men når først formen er lagret, kan den blive mere og mere *entrenched*. Forskellige grader af *entrenchment* viser sig i psykolingvistiske eksperimenter, hvor man bl.a. har vist at regelmæssige højfrekvente fortidsformer af verber produceres med færre fejl under tidspres end regelmæssige lavfrekvente fortidsformer (se Croft & Cruse 2004:295).

I *usage-based* modeller beskrives produktivitet ved skemaer snarere end ved regler (fx Langacker 2000). Den mest produktive pluralisform på engelsk beskrives fx som [NOUN-S]. Jo flere forskellige substantivleksemer, dvs. typer, der udnytter dette skema, des mere produktivt er skemaet, uanset hvor ofte det anvendes i sprogbrugen, dvs. uanset antallet af tokens. Token-frekvens, dvs. hvor ofte en ordform forekommer i sprogbrugen, siges således at bestemme ordformens grad af *entrenchment*, mens type-frekvens, dvs. hvor ofte et bestemt bøjningsmønster forekommer ved de forskellige leksemer i leksikon, siges at bestemme bøjningsmønstrets eller altså skemaets produktivitet.

Syntaktiske konstruktioner er nødvendigvis skematiske i et eller andet omfang, og det enkelte skema indgår i et hierarki af skemaer med større eller mindre specifikation af de indgående elementer. Et af Croft og Cruses eksempler er den transitive konstruktion [SB] VERB OBJ]:

'The high productivity of this highly schematic construction is due to the very high frequency of instances of this construction, due to the high number of transitive verbs, the vast majority of which have a relatively low token frequency.' (2004:311)

Ved syntaktiske konstruktioner må høj type-frekvens, dvs. en konstruktions fordeling ud over mange verber i leksikon, give anledning til mange tokens i løbende tale fordi så mange forskellige verber kan indgå i konstruktionen. I forbindelse med morfologi afviser Croft og Cruse imidlertid at der er en sammenhæng mellem produktivitet og token-frekvens (tænk blot på de uregelmæssige former *være, er, var* med meget høj token-frekvens, men nul produktivitet).

Et eksempel på hvilken rolle frekvens kan spille i forbindelse med syntaks, findes i Bowermans (1990) redegørelse for børns kobling (*mapping* eller *linking*) mellem tematiske roller og syntaktiske relationer. Som bekendt findes der to koblingsmønstre ved følelsesverber på engelsk: Stimulus kommer til udtryk som subjekt i aktivsætninger som i *This pleases me*, eller som objekt som i *I like that*. Det sidste mønster findes ved verber med meget høj token-frekvens som *like* og *want*, mens det første mønster findes ved verber med en lavere token-frekvens som *please* (ikke som "formilder" i anmodninger, men som fuldverbum), *frighten* og *appeal*. Bowerman skønner imidlertid på grundlag af oplysninger hos Talmy at det sidste mønster har større type-frekvens, dvs. flest verber i leksikon tager stimulus som subjekt i aktiv i lighed med *She pleases me*. I 6-8 årsalderen begyndte Bowermans børn at lave fejlagtige konstruktioner som *I have an idea, but it won't APPROVE to you or daddy* (you and daddy won't approve of it') (Bowerman 1990:1284).

Det tolker Bowerman sådan at de overgeneraliserede det mønster der har højst typefrekvens, dvs. de gjorde det til det produktive mønster. Der må dog være den mulighed at børnene opererede med en opdeling af verberne i høj- og lavfrekvente verber (tokenfrekvens) og lavede sig den "regel" at de højfrekvente verber opfører sig som andre højfrekvente, nemlig *like* og *want*, mens de lavfrekvente verber opfører sig som andre lavfrekvente, nemlig *please* (jf. også Croft & Cruse 2004:297). Under alle omstændigheder viser overgeneraliseringerne at børnene var påvirket af frekvens, dvs. et træk ved sprogbrugen.

Tomasellos *Verb Island Hypothesis* (fx 2000) for børns sprogtilegnelse bygger i høj grad på frekvenser i det sprog børnene hører. Indtil børn er omkring 3 år, bruger de kun verber og andre prædikater i de syntaktiske konstruktioner som de har hørt dem i. Først derefter begynder de at generalisere på tværs af det enkelte verbum og – i eksperimenter – at bruge nye verber i andre konstruktioner end dem de har hørt dem i. Også disse generaliseringer efter omkring 3 år styres af frekvenser i inputtet, idet Tomasello mener at jo oftere et barn har hørt et verbum brugt i en bestemt konstruktion, dvs. jo mere verbet er *entrenched* i den konstruktion, des mere tilbøjelig er barnet til at bruge det i andre konstruktioner. I et eksperiment med høj- og lavfrekvente verber som på engelsk kun kan konstrueres enten transitivt eller intransitivt, var det nemmere at få børn mellem 3;5 og 8;0 til at overgeneralisere de lavfrekvente fra intransitiv til transitiv (fx *I arrived it*) end de højfrekvente (fx *I comed it*).

Konklusionen er at både diakrone forløb, psykolingvistiske eksperimenter og sprogtilegnelsesdata viser at frekvenser spiller en rolle for den måde grammatisk viden må antages at være kognitivt repræsenteret på (jf. også Poulsen 2005). Croft og Cruse sammenfatter det således: 'entrenchment (or decay) is the effect of the process [of language use] on the representation' (2004:327). Men hyppighed er som nævnt noget andet end absolut forekomst eller mangel på samme i en bestemt kontekst. Hyppighed afsætter sig som *entrenchment* i den individuelle sprogbruger, men levner samtidig plads for alternativer. Derved medierer frekvens i sprogbrug mellem sprogstruktur, herunder indholdsstruktur, forstået som kollektivt system og den individuelle sprogbrugers brug af systemet givet den uskarpe grænse mellem indholdsstruktur og indholdssubstans forstået som kognitive repræsentationer.

2.5. Frekvens, indholdssubstans og indholdsstruktur

Thinking for speaking handler om tendenser som fremkommer når man sammenligner mange sprogbrugere. Den enkelte kunne principielt godt fortælle en historie der gik helt på tværs af en stærk tendens. Som Slobin siger, så er det netop når man ser mange genfortællinger af frøhistorien på forskellige sprog, at man begynder at se et mønster i fortællinger på det enkelte sprog og kan se at de forskellige sprog fremhæver forskellige aspekter af indholdet. Denne strukturering i en given situation er på den ene side bestemt af sprogets muligheder som system og influerer på den anden side hvordan konstruktioner og kategorier bliver *entrenched* hos sprogbrugerne. Dansktalende børn hører at man oftest introducerer en potentiel aktør gennem en præsentativkonstruktion eller som objekt for et perceptionsverbum. Disse konstruktionstyper harmonerer med et andet typologisk træk ved dansk, nemlig forskellen på bekendthed i nominaler: Dansk lægger vægt på

bekendthed, unikt identificerbar referent over for referent der skal oprettes (jf. Durst-Andersens teori om supertyper (under udgivelse); Slobin taler om *typological bootstrapping* (2001)). Gradvis kommer kategorierne og konstruktionerne på plads i kraft af det kommunikative potentiale som viser sig gennem den brug der gøres af dem i det børnene hører. I brugen af kategorier og konstruktioner spiller imidlertid også hukommelse en rolle. Det er vanskeligere for børn at overskue et aktørperspektiv globalt over flere sætninger (og flere billeder) end lokalt mellem to sætninger (og ved kun et billede).

Den empirisk understøttede påstand om at der findes repræsentationsniveauer tæt på, men ikke identiske med indholdsstrukturen i et givet sprog (*thinking for speaking, thinking for potential speaking*) peger på at man ikke uden videre kan gøre indholdssubstansen til en universel kognitiv repræsentation. Man skal snarere forestille sig begivenheder og tilstande repræsenteret på mange måder, heraf nogle der ligger mere "lige for" i forhold til den sprogspecifikke indholdsstruktur, og andre som giver sprogbrugerne muligheden for at "gå på tværs" af deres sprogs indholdsstruktur.

Referencer

- Berlin, B., & P. Kay. 1969. *Basic color terms: their universality and evolution*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Berman, R. A., & D. I. Slobin. 1994. *Relating events in narrative: a crosslinguistic developmental Study*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bowerman, M.. 1990. "Mapping thematic roles onto syntactic functions: are children helped by innate linking rules?" *Linguistics*, 28, 1291-1330.
- Comrie, B. 1989. *Language universals and linguistic typology*. 2nd ed. Cambridge, UK: Blackwell.
- Croft, W., & D. A. Cruse. 2004. *Cognitive linguistics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Durst-Andersen, Per. Under udgivelse. "Mood and modality in Russian, Danish and Bulgarian: determinant categories and their expanding role". In A. Klinge & H. Høeg Müller. Eds. *Modality: Studies in form and function*, 65-100. London: Equinox.
- Greenberg, J. H. 1963. "Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements." In J. H. Greenberg. Ed. *Universals of language*, 73-113. Cambridge, Mass.; The M.I.T. Press.
- Harder, P. 1992. "Semantic content and linguistic structure in Functional Grammar: on the semantics of 'nounhood'." In M. Fortescue, P. Harder & L. Kristoffersen. Eds. *Layered structure and reference in a functional perspective: papers from the Functional Grammar Conference in Copenhagen 1990*, 303-327. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Jansen, L. 1999. Tekst og grammatiske kategorier: en sammenligning af russiske og danske frøhistorier. Upubl. Ph.d.-afhandling, Handelshøjskolen i København.
- Langacker, R. W. 2000. "A dynamic usage-based model." In S. Kemmer & M. Barlow. Eds. *Usage-based models of language*, 1-63. CSLI Publications. Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information.
- Levinson, S. C. 2003. "Language and mind: let's get the issues straight!" In D. Gentner & S. Goldin-Meadow. Eds. *Language in mind: Advances in the study of language and thought*, 25-46. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

- Li, P., & L. Gleitman. 2002. "Turning the tables: language and spatial reasoning." *Cognition* 83, 265-294.
- Mayer, Mercer. 1969. *Frog, where are you?* New York: Dial Press.
- Pederson, E., E. Danziger, D. Wilkins, S. Levinson, S. Kita & G. Senft. 1998. "Semantic typology and spatial conceptualization." *Language* 74,3, 557-589.
- Poulsen, Mads. 2005. "Sentence processing and grammaticality in functional linguistics: extraction in Danish as an example." Unpubl. Ph.D. thesis, University of Copenhagen.
- Slobin, D. I. 1991. "Learning to think for speaking: native language, cognition, and rhetorical style." *Pragmatics*, 1:7-25.
- Slobin, D. I. 1996. "From "thought and language" to "thinking for speaking"." In J. J. Gumperz & S.C. Levinson. Eds. *Rethinking linguistic relativity*, 70-96. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Slobin, D. I. 2001. "Form-function relations: how do children find out what they are?" In M. Bowerman & S. C. Levinson. Eds. *Language acquisition and conceptual development*, 406-449. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Slobin, D. I. 2003. "Language and thought online: cognitive consequences of linguistic relativity." In D. Gentner & S. Goldin-Meadow. Eds. *Language in mind: advances in the investigation of language and thought*, 157-191. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Slobin, Dan I. (under udgivelse). "Linguistic representations of motion events: what is signifier and what is signified?". In C. Maeder, O. Fischer, & W. Herlofsky. Eds. *Iconicity inside out: iconicity in language and literature*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Talmy, L. 1985. "Lexicalization patterns: semantic structures in lexical forms." In T. Shopen. Ed. *Language typology and lexical description, Vol. 3: grammatical categories and the lexicon*, 36-149. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Talmy, L. 1991. "Path to realization: a typology of event conflation." *Proceedings of the Berkeley Linguistic Society* 17, 480-519.
- Tomasello, M. 2000. "Do young children have adult syntactic competence?" *Cognition* 74, 209-253.

Noter

¹ Slobin (2001:421) tilslutter sig den forskel 'between cognitive and semantic levels of categorization' som han hævder Schlesinger har peget på. Ifølge Slobin eksemplificerer Schlesinger den ved at sammenligne struktureringen på forskellige sprog af et begrebmæssigt kontinuum mellem 'at foretage sig noget sammen med andre' og 'at foretage sig noget ved hjælp af noget.' På engelsk bruges *with* hele vejen fra komitativ (*The pantomimist gave a show with a clown*) til instrumentel (*The hoodlum broke the window with a stone*), andre sprog inddeler kontinuet anderledes. Forestillingen om et kontinuum og forskellige sprogspecifikke inddelinger svarer til vores opdeling i indholdssubstans og indholdsstruktur.

² På baggrund af analyser af bevægelsesverber i frøhistorier på vestgrønlandsk peger Engberg-Pedersen & Trondhjem på at sprogbrugere i højere grad styres af 'what is coded semantically richly in the verb – the only obligatory part of the sentence' (2004:86).

³ I form af sprogbrugernes verbale og nonverbale reaktioner på forskellige stimuli.

⁴ Mere eller mindre aktive deltagere har været og er: Peter Harder, Elisabeth Engberg-Pedersen, Birgitte Dahlerup, Mads Poulsen, Hanne Pedersen, Line Burholt Kristensen, Andreas Hagerman, Anna Rischel.

⁵ Et barn bruger først en passiv, derpå en aktiv sætning (se (1b)). Dette barn er registreret begge steder.

⁶ Det ene barn der bruger en passivsætning, fortæller ikke en sammenhængende historie, men kommenterer hvert billede for sig:

*7;8,14M1da: (%bladrer til side tre) og så er der en ko £ der går rundt

*7;8,14M1da: (%bladrer til sidste side) som der 'dør

*IN1: ja

*7;8,14M1da: den bliver skudt

⁷ Det kan meget vel tænkes at der her er andre elementer på spil end blot hvem der er agent, og hvem patient. Fx kan det spille en rolle at der er tale om en human (jægeren) over for en ikke-human (koen) størrelse. Forhåbentlig kan andre historier indsamlet i projektet Børn, sprog og kognition kaste lys over dette spørgsmål.

⁸ Frekvenser spiller også en rolle i Levinson og kollegers psykolingvistiske undersøgelser af beskrivelser af genstandes placering i rummet i forskellige sprog idet de fleste sprog tillader mere end en måde at beskrive "samme" rumlige relation.